

Zpráva z odborného semináře Delimitace svazkové agendy komunistické rozvědky po deseti letech

(Praha 19. června 2018)

► Petr Kaňák

V roce 2008 uplynulo desetiletí nejen od vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek, ale také od ukončení hlavní části delimitace archiválií bezpečnostních a zpravodajských složek komunistického Československa do správy tohoto nově vzniklého specializovaného archivu. Jednou z institucí, která se na předávání archiválií bývalé Státní bezpečnosti podílela, byl Úřad pro zahraniční styky a informace, v jehož bezpečnostním archivu byla uložena pozůstalost Hlavní správy rozvědky (I. správy SNB). Po dohodě bezpečnostního ředitele ÚZSI Mgr. Tomáše Šimka a prvního ředitele ÚSTR, dnes poslance Parlamentu České republiky PhDr. Pavla Žáčka, PhD., byl k připomenutí této události uspořádán odborný seminář. Konal se 19. června 2018 na půdě Poslanecké sněmovny a zúčastnili se jej zástupci ÚZSI, vedení Archivu bezpečnostních složek, současní a bývalí pracovníci ABS a badatelé zabývající se problematikou komunistické rozvědky.

Moderátorem setkání byl P. Žáček, který rovněž vystoupil s úvodním proslovem, v němž shrnul základní okolnosti vzniku ÚSTR a ABS. V případě delimitace archiválií Hlavní správy rozvědky poukázal na určité odlišnosti od ostatních bezpečnostních sborů a zpravodajských služeb, které začaly archiválie bývalé Státní bezpečnosti a dalších bezpečnostních a zpravodajských složek předávat až po přijetí zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek. Naproti tomu ÚZSI započal delimitovat již v květnu 2007, a to na základě pokynu ministra vnitra č. 27, který řediteli úřadu uložil předat archiválie Hlavní správy rozvědky do správy tehdejšího odboru archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra. Pokyn nicméně připouštěl, že ve správě ÚZSI je možné ponechat archiválie, které zůstanou utajovány. Na základě pokynu byla připravena delimitační dohoda, uzavřená 14. května 2007, která se stala prvním hybatelem pro spuštění předávání. Samotný transfer započal dokonce ještě před uzavřením dohody. Další opatření se týkala majetkových a personálních přesunů mezi bezpečnostními složkami a proponovaným ústavem a archivem. Proto došlo v průběhu léta 2007 na základě nařízení vlády č. 852/2007 ke jmenování zmocněnce, v jehož pravomoci byl převod

majetku a osob. V případě ÚZSI došlo k převedení tří tabulkových míst a části technického vybavení archivu. Definitivní podobu delimitaci archiválií dal zákon č. 181/2007 Sb., na jehož základě proběhla její hlavní část na přelomu let 2007–2008, přičemž však ze strany ÚZSI nedošlo k úplnému předání veškerých archiválií Hlavní správy rozvědky a cca 5% z nich, v drtivé většině zpravodajských svazků, zůstalo utajováno. Svůj projev zakončil P. Žáček vyřčením otázky, jaký postup v této oblasti zástupci ÚZSI představí.

Na úvodní slovo navázal bezpečnostní ředitel ÚZSI Mgr. T. Šimek, který představil připravovaný postup ve vztahu k dosud utajovaným archiváliím. Deklaroval, že pro ÚZSI delimitace v žádném případě nepředstavuje uzavřenou kapitolu a že úřad je rozhodnut přijmout zásadní opatření. Cílem ÚZSI je v následujících měsících obsahově přehodnotit utajované archiválie, které má ve své správě, a v případě těch, které již nejsou informačně využitelné, v maximální míře ve spolupráci s bezpečnostním odborem Ministerstva vnitra zrušit jejich stupeň utajení a předat je do správy Archivu bezpečnostních složek. Úřad by chtěl ten krok učinit symbolicky v průběhu roku 2019, tj. k 30. výročí pádu komunistického režimu. Pro výběr odtažených svazků budou stanovena pevná kritéria, která zohlední teritoriální otázky, časové hledisko a obsahovou stránku, v případě osobních svazků bude rozhodující, zda se týkají cizích státních příslušníků. Ve správě bezpečnostního archivu ÚZSI tak zůstane ponecháno již pouze minimální množství archiválií Hlavní správy rozvědky.

Ředitelka Archivu bezpečnostních složek Mgr. Světlana Ptáčnicková v následujícím příspěvku vyhodnotila pohled na delimitaci archiválií Hlavní správy rozvědky z pohledu přebírající strany. Připomněla základní smluvní dokumenty, kterými byla hlavní část delimitace uzavřena, tj. závěrečný delimitační protokol z 25. 8. 2008 a rámcovou dohodu o spolupráci mezi ÚZSI a ABS z 9. 8. 2008. Představila také údaje z generální inventury, podle nichž spravoval ABS k listopadu 2014 celkem 494 bm svazků a 172 bm spisového fondu I. správy SNB. Uvedené číslo zahrnuje výsledek hlavní části delimitace a následně předávané archiválie, nicméně není konečné, neboť ABS plynule zařazuje svazky a jednotliviny průběžně předávané ze strany ÚZSI. Kromě kvantifikace předaných archiválií S. Ptáčnicková otevřela jako důležitý bod také otázku aplikace ustanovení § 15 zákona č. 181/2007 Sb., který umožňuje odmítnout zpřístupnění archiválií v případě, že obsahují informace nadále důležité pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky. Tato ochrana se stala v uplynulých letech předmětem určitých kontroverzí. Při delimitaci v roce 2008 bylo totiž ze strany ÚZSI označeno cca 1000 svazků, zejména svazků tajných spolupracovníků z řad cizinců, s tím, že jejich případné zpřístupnění je nejprve nutné podrobit obsahové revizi. Postup při vyřizování žádostí badatelů v uplynulých letech řešily interní směrnice ředitelů ABS, přičemž za obsahové posouzení byl zodpovědný ÚZSI. Ředitelka ABS poukázala na případy, u kterých došlo ke zpřístupnění v rozporu s rozhodnutím o nevydání svazku. V závěrečné části svého vystoupení S. Ptáčnicková konstatovala, že fond I. správy

SNB je zatím veden jako nezpracovaný, což ale neznamená jeho zneprístupnění veřejnosti. Vyhledávání ve fondu je možné na základě původních evidencí, resp. pomocných tabulek zpracovaných správci fondu. Své vystoupení uzavřela konstatováním, že ABS uvítá pokračování delimitace a komplexní řešení otázky aplikace § 15 při zpřístupňování archiválií ze strany ÚZSI, které usnadní zpřístupňování svazkové agendy veřejnosti.

V závěrečném vystoupení představil ředitel odboru spisové a archivní služby ÚZSI Mgr. Petr Kaňák plánované pokračování delimitace a navázal na předchozí vystoupení, která otevřela řadu otázek. Nejprve doplnil několik detailů k průběhu delimitačního procesu z pohledu předávající strany. Připomněl, že v rámci ÚZSI byla v květnu 2007 zřízena interní delimitační komise, která zpracovala kritéria pro rozřídění archiválií: ponechány měly být pouze ty, které obsahovaly informace týkající se priorit stanovených vládou pro činnost ÚZSI. Šlo tak o problematiku mezinárodního terorismu, rizikových oblastí, současných partnerských zpravodajských služeb či vojenskou a bezpečnostní problematiku obecně. Na delimitaci dohlížela společná koordinační komise, později nahrazená neformální pracovní skupinou, tvořená pracovníky ÚZSI a OABS MV. Komise i pracovní skupina dohlížely na fyzické předávání archiválií a řešily sporné otázky. Delimitace byla rozdělena do tří etap, které proběhly v období 3. května 2007 – 31. února 2008. V jejím průběhu bylo předáno více než 470 bm zpravodajských svazků, 2800 personálních spisů, 120 bm spisového fondu a dále kartotéky, databáze a pozůstatek knihovny I. správy SNB. Delimitace pokračovala již od jara 2008, avšak nepravidelně a v mnohem menší míře. V letech 2008–2018 zahrnovala 95 svazků I. správy SNB, 12 objektových svazků II. správy SNB a řadu jednotlivin, kartoték apod. V letech 2018–2019 bezpečnostní archiv ÚZSI svou práci na posuzování archiválií a pokračování delimitace zintenzivní. Postupně probíhá celkové přehodnocení, které se dotkne cca 570 ponechaných svazků. Hlavními kritérii pro posouzení bude tematické zaměření svazků, jejich časové vymezení, v případě svazků vedených na osoby bude hrát roli věk a státní příslušnost. Za stejných kritérií proběhne plošné přehodnocení vyznačení aplikace § 15 zákona č. 181/2007 u cca 850 dosud neposouzených svazků, které jsou uloženy v ABS.

Na závěr semináře proběhla diskuse na téma přístupu k nadále utajovaným archiváliím či předání svazků týkajících se některých konkrétních osob vedených ve svazcích. Lze konstatovat, že seminář naplnil svůj cíl, když připomněl okolnosti a průběh delimitace jednoho z atraktivních fondů Archivu bezpečnostních složek. Ze strany ÚZSI zde zazněl jasně deklarovaný závazek pokračovat do roku 2019 v maximální možné míře v předávání pozůstalosti bývalé Hlavní správy rozvědky do Archivu bezpečnostních složek.